

Dalia Jakulytė – Klaipėdos universiteto Baltų kalbotyros ir etnologijos katedros lektorė.

Moksliniai interesai: rašomosios kalbos istorija, fonetika, morfologija; informacinės technologijos filologijoje.

Adresas: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

El. paštas: dalija333@gmail.com.

Dalia Jakulytė – Lecturer of Dept. of Baltic Linguistics and Ethnology, Klaipėda University.

Research interests: History of written Language, Phonetics, Morphology, Information Technologies in Philology.

Address: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

E-mail: dalija333@gmail.com.

Dalia Jakulytė

Klaipėdos universitetas

„KNYGOS NOBAŽNYSTĖS“ DAIKTAVARDŽIŲ KAITYBA

Anotacija

Naudojantis autorės sukurta reliacine „Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų baze tiriami KN daiktavardžių kaityba. Pirmiausia daiktavardžiai suskirstyti pagal kaitybos kamienus, identifikuojamos ir apžvelgiamos visos, ir paradigminės, ir neparadigminės, formos, išlaikytos archajiškos formos ir naujovės, aptariamios atskirų KN dalių autorių kalbos skirtybės. Tada nustatomi linksniavimo tipai, jų tarpusavio sąveika ir natūralioji hierarchija. PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: senieji raštai, „Knyga nobažnystės“, reliacinė duomenų bazė, kaitybos kamienai, linksniavimo tipai, natūralioji linksniavimo tipų hierarchija.

Abstract

Using the relational database of „Knyga nobažnystės“, morphology, created by author, KN noun inflection is investigated. First, nouns are divided by inflection stem, identified and reviewed all, paradigmatic and non-paradigmatic, forms, maintained archaic forms and innovations, the language differences of different KN parts are also discussed. Then declensional types, their interaction and natural hierarchy are determined.

KEYWORDS: old texts, „Knyga nobažnystės“, relational database, inflection stems, declensional types, natural hierarchy of declensional types.

I v a d a s

Šiuo straipsniu tęsiami Antano Jakulio pradėti „Knygos nobažnystės“ (1653) kalbos tyrimai. A. Jakulis, tirdamas vienintelio išlikusio pilno

„Knygos nobažnystės“ egzemplioriaus, laikomo Upsalos universiteto bibliotekoje, kalbą, pastebėjo, kad kalbos duomenys leidžia atskirti skirtingų autorių kalbą (Jakulis 1982), daug dėmesio skyrė šio leidinio ryšiams su kitais raštais (Jakulis 1971; 1984). Parengė KN leksikos registrą, kurio viena dalis buvo publikuota jau po jo mirties (Jakulis 1995). Tolesni tyrimai buvo atliekami remiantis daugiausia šiuo registru (Jakulytė 1996; 2005; 1997; 2001a) bei buvo rengiama elektroninė registro versija – suprojektuota ir realizuota reliacinė „Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė (toliau – KNDB; pačiau žr. Jakulytė 2001b; 2004).

T i k s l a s – ištirti ir aprašyti „Knygos nobažnystės“ daiktavardžių kaitybą.

U ž d a v i n i a i :

1. Pritaikyti KNDB daiktavardžių kaitybės tyrimams ir suvesti reikiamus duomenis.
2. Užfiksuoti, aprašyti ir susisteminti visas daiktavardžių formas.
3. Nustatyti KN daiktavardžių kaitybės tipus ir jų tarpusavio santykius.

1. Morfologijos duomenų reliacinis modelis.

Duomenų įvedimas į KNDB

„Knygos nobažnystės“ (1653) daiktavardžiai tiriami naudojantis autorės sukurta reliacine KN morfologijos duomenų baze. Šioje bazėje, pagrindinėje lentelėje „Žodžiai“, yra suvesti visi keturių KN dalių¹ – *Sumos evangelijų* (SE), *Pasijos* (P), *Maldų krikščioniškų* (MKr) ir *Katekizmo* (K) – žodžiai, sužymėti jų bendrieji atributai (skyrius, puslapis, eilutė ir kt.). Pagal A. Jakulio hipotezę (Jakulis 1982; Jakulytė 2005) sužymėta atskirų SE skyrių autorystė: pirmuosius 21 ir paskutiniuosius 5 skyrius parengęs autorius vadinamas pirmuoju ir šių skyrių evangelijos žymimos EI, pamokslai – SEI, vidurinių 33 SE skyrių (XXII–LV) autorius vadinamas antruoju ir atitinkamai žymimas EII ir SEII. Antrojo autoriaus, ko gero, yra parengtos ir kitos KN dalys (P, MKr, K).

¹ Formaliai KN sudaro 3 atskirai numeruojamos knygos: giesmynas, „Suma Evangelijų“ ir „Maldos krikščioniškos“. Kalbos analizei patogiau atskiromis knygomis laikyti ir SE gale esančią „Pasiją“ bei MKr gale esantį katekizmą (plačiau apie KN struktūrą žr. Pociūtė 2004, xxix–xl). Į KN morfologijos duomenų bazę neįtrauktas giesmynas.

Kiekvienam žodžiui nurodomos pagrindinės formos. Jos parenkamos iš pagalbinės „Pagrindinių formų“ lentelės. Pastarojoje nurodyti visai leksemiai būdingi atributai (pvz., pagrindinės formos, kalbos dalis, paradigma).

Iš morfologinių atributų pirmiausia sužymėta kalbos dalis („Pagrindinių formų“ lentelėje). Tada atrinkti daiktavardžiai ir jiems sužymėti giminė, skaičius, linksnis; šie atributai sužymėti ID numeriais iš pagalbinių lentelių.

Giminės yra dvi: vyriškoji (ID – 1) ir moteriškoji (3). Atskirai pažymėti dvigiminiai daiktavardžiai (5), t. y. tie ppr. vyriškosios giminės „moteriškųjų“ kamienų daiktavardžiai, kurie gali būti abiejų giminų (vad. bendrosios giminės daiktavardžiai): *elgeta*, *neklaužada*, *nenauda*, *nežadžia*, *padauža*, *sirata*.

Skaičių yra trys. Greta vienaskaitos ir daugiskaitos KN, kaip ir kituose XVI–XVIII a. raštuose, kartais vartojama ir dviskaita, pvz., dvs. vard. *dali*, *Zmogu*, dvs. gal. *dali*, *?uwi*, *funu*, dvs. įn. *akim*. Dviskaitos formos (vardininko, galininko ir naudininko) vartojamos tik keleto leksemų, daugiausia daiktavardžių *daiktas* (14) ir *dalis* (25) (dauguma pamokslų pradedami paaiškinant, kad „DWi dali irá tos Ewángelios βwentos“ ar „Du dayktu turi fawimp ta Ewangelia βwenta“). Kitų leksemų pavartota tik po 1–2 dviskaitos formas; tai daiktavardžiai *asaba* (1), *davėjas* (1), *eldija* (2), *grašis* (1), *istorija* (1), *kalavijas* (1), *kartas* (3), *kelias* (1), *mokytinis* (2), *piktadėjas* (2), *ponas* (1), *sviedkas* (1), *vieta* (2), *žmogus* (1) ir *žuvis* (1), būdvardis *didžiausias* (mot. dvs. vard. *Dwi didžiaufi*) ir skaitvardis *šimtas* (*už dušimtu grašiu*). Šios formos visada vartojamos tik dvižodėse² konstrukcijose su skaitvardžiu *du* (58) ar įvardžiais *abu* (2), *tuodu* (2). Visuose skyriuose, išskyrus maldyną, pavartota po kelias dviskaitos formas, nė karto greta *du*, *abu*, *tuodu* nepavartota daugiskaita.

Vardažodžių linksnių yra 10. Kaip ir daugelyje senųjų raštų, KN vartojama keturnarė postpozicinių vietininkų sistema – inesyvas (vidaus esamasis), iliatyvas (vidaus einamasis), adesyvas (pašalio esamasis) ir aliatyvas (pašalio

² A. Rosino teigimu, XVI–XVIII a. vienažodės vardažodžių dviskaitos formos jau buvo išnykusios, jas pakeitė dvižodės (pvz. *dvi dali*, *abi dali*), bet tik pirmojo paminėjimo atveju (+Pp) senuosiuose raštuose dviskaita vartojama tik tada, kai ji atsiduria fokuse, kai norima išryškinti vartojamų žodžių leksinę reikšmę ir kai tie žodžiai anaforinėje struktūroje turi požymį +Pp, o kai tie žodžiai išeina iš fokuso ir turi požymį –Pp (minimi ne pirmą kartą), dviskaitos formos paprastai keičiamos daugiskaitos formomis (Rosinas 1994a).

einamasis). Mažiausiai užfiksuota adesyvo formų – 199 formos (31 leksema), daugiau aliatyvo – 471 forma (164 leksema) ir iliatyvo – 274 formos (98 leksema), daugiausia inesyvo – 1618 formos (447 leksema). Toks šių linksnių formų santykis įprastas ir kitiems vidurio Lietuvos raštams.

■ zodziai : Table														
ID	Žodis	Kontekstas	Tekst	Autor	Skrynis	Puslapis	Edutė	Savar	Pagrindinės fo	Reikšmė	Kaity	Gimin.	Skaid	Link
20030701	steyfiāncia	200307	2	1	S01	3	7	0	eti (af)	steiti 2	1	2	1	2
20030702	Ponā	200307	2	1	S01	3	7	0	ponas	ponas 1a	1	1	1	2
20030703	Krytiāus	200307	2	1	S01	3	7	0	Kristus	102/1	1	1	1	2
20030704	ānt	200307	2	1	S01	3	7	0	ant	804/1	0	0	0	0
20030705	fuda	200307	2	1	S01	3	7	0	sūdas 1	sūdas	1	1	1	2

1 pav. Lentelės „Žodžiai“ fragmentas. Formos nurodymas

Siekiant aprašyti daiktavardžių kaitybą, pirmiausia būtina KNDB sužymėti linksniavimo tipus. Tradiciškai nuo pirmųjų lietuvių kalbos gramatikų daiktavardžiai buvo skirstomi į penkias linksniuotes, „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ irgi skiriamos 5 daiktavardžių linksniuotės, tik žymimos ne numeriais, o kamienų pavadinimais ir išdėstomos atsižvelgiant į tarpusavio ryšius ir pasiskirstymą giminėmis. Adelės Valeckienės „Funkcinėje lietuvių kalbos gramatikoje“ (Valeckienė 1998, 319–321) pagal galūnių panašumus siūloma skirti tris linksniavimo tipus. Pagal natūralią linksniavimo tipų hierarchiją dabartinėje lietuvių kalboje ir tarmėse įžvelgiama linksniavimo tipų poliarizacijos pagal gimines tendencija; skiriami trys pagrindiniai linksniavimo tipai: I – vyriškasis (*u, iu, a, ia* kamienai), II – moteriškasis (*ā, iā* ir *ē* kamienai) ir III – mišrusis (*i* ir *C* kamienai) (Girdenis, Rosinas 1966; Rosinas 1994b; Markevičius 2006; 2009; Kaikarytė 2010)³.

Visus šiuos linksniavimo tipus vienija tai, kad į juos įvairiai grupuojami daiktavardžiai pagal kaitybos kamieną. Tad KNDB grafoje „Kaitybos tipas“ geriausia nurodyti ne linksniuotę, o kamieną. Kamienams žymėti pasirinktas tradiciškai diachroniniuose tyrimuose naudojamas žymėjimo būdas (žr. 1 lentelę). Tiesa, kamienų KN išskirta kiek daugiau, mat tiriant senųjų raštų kalbą reikia ieškoti ne tik bendrybių, kurios rodytų kalbos sistemos raidos tendencijas, bet ir kuo daugiau skirtybių, kuriose atsispindi

³ Bendrinės lietuvių kalbos ir atskirų tarmių daiktavardžių sistemas pagal kaitybos tipų hierarchiją aprašė A. Girdenis, A. Rosinas (bendrinės kalbos, šiaurės žemaičių tirkšliškių ir pietų žemaičių Šaukėnų šnektos; A. Rosinas dar ir Simono Stanevičiaus tekstų), A. Markevičius (šiaurinių širvintiškių), A. Kaikarytė (šiaurinių vakarų aukštaičių šiauliškių Joniškio šnektos).

kalbos istorija; tad išskiriamos trys priebalsinių kamienų (ar priebalsinių formų turinčios) paradigmos – $C(n)$, $C(r)$ ir $i(C)$); bet neišskirti moteriški ir vyriški i ir C kamienai – mat giminė KNDB jau nurodyta kaip atskiras požymis; pastebėta, kad kiek skirtingai linksniuojami tie io kamieno daiktavardžiai, kurių galūnė eina po j , tad išskirtas ir jo kamienas. Kiekvienam kamienui suteikiamas dviženklis identifikacinis numeris (ID); pirmas skaitmuo – linksniuotė⁴, antras – paradigmos eilės numeris.

1 lentelė. **Daiktavardžių linksniavimo tipai**

Tradici- nės links- niuotės	DLKG	Sinchroni- niai sistemos aprašai		Funkcinėje LKG		KNDB		
					Pavyzdys	ID	Kamienas	
I	(i)a	Vyriškasis	a	I	daiktas	11	o	
			ia ₁		kelias	12	io	
			ia ₂		brolis, gaidys	13	iio	
					vėjas, iš- ganytojas / -is	14	jo/jio	
IV	(i)u		u	III	dangus	41	u	
			iu		vaisius, pakajus	42	iu	
III	i		Mišrusis		III	akis	51	i
V						im if	viešpats, debesis, dantis	52
		Cm Cf				akmuo	53	C(n)
III								duktė
II	(i)o	Moteriškasis	ā		II	galva	21	ā
			iā			dvasia	22	iā
				sauja				
			marti	23		iiā		
	ė				garbė	30	ē	

⁴ Linksniuotės žymimos pagal „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos“ skirstymą, tik sunumeruotos ne ta eilės tvarka (labiau laikantis tradicinės linksniuotės sistemos): 1 – $(i)a$, 4 – $(i)u$, 2 – $(i)o$, 3 – \bar{e} ir 5 – i . Ši numeracija sąlyginė, kamienai surikiuoti daugiau pagal „stiprumą“ ir produktyvumą.

Kad būtų galima greitai ir patogiai išrinkti visus vieno ar kito linksniavimo tipo daiktavardžius, KNDB reikia sužymėti kiekvienos lekšemos linksniavimo tipą („Pagrindinių formų“ lentelėje). Tam reikia peržiūrėti visas kiekvieno žodžio formas. Peržiūrint visas žodžio formas patogų matyti ir kokio kamieno ar kamienų yra tos formos. Tam KNDB įvestas dar vienas „žodžio“ požymis – „kamienas“ ir pažymėtas kiekvienos formos kamienas (lentelėje „Žodžiai“). Linksnių formų kamienams žymėti sukurta speciali pagalbinė lentelė ir ID suteikti neatsižvelgiant į kaitybos tipus:

2 lentelė. **Linksnių formų kamienų ID**

1	2	22	3	33	10	11	5	6	66	7	8	9	12
Vyriškoji giminė							Moteriškoji / vyriškoji giminė						
<i>o</i>	<i>io</i>	<i>(j)o</i>	<i>ii</i>	<i>(j)io</i>	<i>u</i>	<i>iu</i>	<i>ā</i>	<i>iā</i>	<i>(j)ā</i>	<i>iiā</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>C</i>

Sužymėjus kamienus, lentelėje „Pagrindinės formos“⁵, išskleidus ir peržiūrėjus visų kiekvieno žodžio formų sąrašą, grafoje „Linksniavimo, asmenavimo tipas“ nurodomas (patikslinamas) linksniavimo tipas (2 pav.).

The screenshot shows a Microsoft Access database window with two tables. The top table, 'Pagrindinės formos', has columns: ID, Linkas, Pagrindinės formos, Kalbė, Ki, Str, Linksniavimo, asmenavimo tipas, Dary, Pan, Dary, Pastabos. The bottom table, 'Žodžiai', has columns: ID, Žodis, Žodžio kontekstas, Kamienas, Kontekstas, Te, 30, #, Reikšmė, Ka, Gu, Si, Li. Arrows point from the text labels below to specific cells in these tables.

Linksnių formų kamienai
lentelėje „Žodžiai“

Linksniavimo tipas
lentelėje „Pagrindinės formos“

2 pav. Kaitybos tipo įrašymas lentelėje „Pagrindinės formos“

⁵ Vien daiktavardžiai atrinkti pritaikius DB Microsoft Access filtravimo priemonę.

2. KN daiktavardžių formos

KN (SE, Pas, MKr ir K) užfiksuota ~1800 daiktavardžių, pavartotų ~19 600 kartų. Kaitybos kamienai apžvelgiami išrinkus visas kiekvieno linksniavimo tipo formas.

(i)o kamienų paradigmos KN beveik nesiskiria nuo bendrinės lietuvių kalbos.

KN užfiksuota daugiau nei 800 o kamieno, 5 io kamieno (*jaučias, kelias, svečias, varias, vel(i)nia*), daugiau nei 180 iio kamieno ir 63 jo kamieno ((i)o kamieno daiktavardžiai, kurių kamienas baigiasi j ar balsiu su įterptiniu j) daiktavardžiai.

3 lentelė. **(i)o linksniuotės paradigma**

		<i>o</i>	<i>io</i>	<i>iio</i>	<i>jo</i>
Vienaskaita	Vard.	<i>balfas, gálás</i>	<i>kialias, jaučias, wáriás</i>	<i>brolis, Zodis, gáydis</i>	<i>Jžgánitoiás, kraujás</i>
	Kilm.	<i>balfa, gała</i>	<i>kialia, kiala, kialo</i>	<i>brola, žodžia, páwizdžia</i>	<i>Jžgánitoia, krauja</i>
	Naud.	<i>balfuy, (Diewu, galij)</i>	<i>Wealniuy</i>	<i>broliuy, žodžiu, žalčiui</i>	<i>Ižgánitoiuy, futwerejuy</i>
	Gal.	<i>balfa, gała</i>	<i>kialia, wária, welnia</i>	<i>Broli, žodi, žalti</i>	<i>Ižgánitoja, krauia / Jžgánitoij, Jžgánitoghi</i>
	Įnag.	<i>balfu</i>	<i>kialu</i>	<i>Brolu, žodžiu</i>	<i>Jžgánitoiu</i>
	Ines.	<i>bade</i>	<i>Kiale, kiala</i>	<i>žodija, nuopolij, widurii</i>	
	Iliat.	<i>wardaná, žiwa-tan', fudan</i>		<i>prieglabstin, priefienin</i>	
	Ades.	<i>Diewiep', Tewiep</i>			<i>Jžgánitojep'</i>
	Aliat.	<i>Diewopi, gałop'</i>		<i>žodžiop, medžiop'</i>	<i>Jžgánitojop</i>
Dvs.	Šauksm.	<i>Diewe, okinikie, Waykia</i>		<i>Brołau, žodi, Awinel, fwetie</i>	<i>ižgánitoiau</i>
	Vard.	<i>du dayktu</i>	<i>du kialu</i>		<i>du Daweiu</i>
	Naud.	<i>dwiem Ponám</i>		<i>dwiem mokitiniám</i>	
	Gal.	<i>du dayktu</i>		<i>du mokytiniiu</i>	<i>piktádeju</i>

Daugiskaita	Vard.	<i>dayktay</i>	<i>jaućiay</i>	<i>broliai, žodźiay</i>	<i>gimditoiay, wejay</i>
	Kilm.	<i>dayktu</i>	<i>kiáľu, jaućiu</i>	<i>Brolu, žodźiu</i>	<i>Gimditoju</i>
	Naud.	<i>dayktamus, dayktáms</i>	<i>fweaćiamus, Swećiams</i>	<i>brolamus, Mokitiniams, Mokitiniás</i>	<i>Gimditoiáms, Gárbintojampus</i>
	Gal.	<i>dayktus</i>	<i>kialus</i>	<i>Brolus, žodźius</i>	<i>gimditoius</i>
	Įnag.	<i>dayktays</i>	<i>kialays, kiáľays</i>	<i>Broláys, žodźiáys</i>	<i>Gárbintoiáys</i>
	Ines.	<i>dayktuofe</i>	<i>kialuofe</i>	<i>žodźiuofe, widuriuofe</i>	<i>Gimditoiuofe</i>
	Iliat.	<i>namuofna, dwáruofná</i>		<i>erfkiećiuofn</i>	
	Ades.				
	Aliat.	<i>darbum, war-tump', griekūp</i>		<i>Mokitiniump, Mokitiniump'</i>	

o kamieno vienaskaitos naudininko formos su galūne *-ui* pavartotos 60 daiktavardžių 272 kartus (*-uy* 258 ×, *-uj* 8 ×, *-ui* 5 ×), todėl galūnė *-u*, ko gero, laikytina korektūros klaida (*Tie Diewu pasfidaboia; kitám negál buti pirskáyitítá/ liš Diewu; iki ėieľu tiki/ o metu pagundima atľtoia*). Daiktavardžiai *galas* ir *žyvas* vartojami su galūne *-i(j)*, bet tik su prielinksniais *iki, po: iki galių* 10 ×, *ikigalių, ik galių, iki gali; potám žiwatij* 2 ×, *po tám žiwatij, greta potám žiwatuy, ik žiwatuy*. Naudininko galūnės *-ie* < *ei* ir *-i* kai kurių tyrinėtojų laikomos skolintomis iš *i* ar priebalsinio linksniavimo tipo; Vytauto Mažiulio teigimu, *ei* buvusi dėsninga *o/e* kamieno lokatyvinio datyvo fleksija, fonetiškai sutapusi su priebalsinio ir *i* kamieno, o pastarųjų pavyzdžiu greta *-ie* atsiradusi *-i* (Mažiulis 1970, 135, 145–146). Su šiuo datyvu suformuoti inesyvas *-e* < *ie* + *en* ir adesyvas *-iep* (žr. Zinkevičius 1980, 209–210; Rosinas 2001, 145–146).

Inesyvą su galūne *-e* turi ne tik *o*, bet ir *io* kamieno daiktavardžiai – 5 kartus pavartotas *kelias* (kitų *io* kamieno daiktavardžių inesyvas nevartojamas); *iio* kamieno daiktavardžių inesyvas turi galūnę *-yje*.

Labiausiai įvairuoja šauksmininko galūnės – *iio* daiktavardžiai turi tiek *io* kamieno (*žodi*), tiek *i* kamieno (*fwetie*), tiek *u* kamieno (*Brolau*), tiek ir gryo kamieno (be galūnės) formas (*Awinel*).

io ir *iio* paradigmų skiriasi tik vienaskaitos vardininko ir galininko formos; *iio* kamienas yra gerokai produktyvesnis, todėl neretai į jį pereina ir

io kamieno daiktavardžiai (t. y. galūnę *-ias* ima keisti *-is*, *-ys*); be to, *iiō* kamieno vienaskaitos galininko galūnė *-i* ima brautis ir į *io* kamieno paradigmą (t. y. pavartojama greta vardininko *-ias*) (Zinkevičius 1980, 217–219). KN *iiō* kamieno vienaskaitos galininko formų turi priesagos *-ojas* vediniai, jos vartojamos tik pirmojo autoriaus pamoksluose (SE I) ir katekizme:

Vns. vard. *Jβgánitoias* / *Jβgánitoiás* / *Jβgánitojás* (5), *linkšmintoiás* (1)

Vns. gal. *Iβgánitoja* (1), *Mokitoia* (1), *Walditoia* (1)

Daritoy (1, K), *Jβgánitoy* / *Jβgánitoij* / *Jβgánitoghi* (3), *Krikβtitoy* (2)

Gana produktyvūs yra **(i)ā kamienai**: KN užfiksuoti daugiau nei 200 *ā* kamieno moteriškosios giminės daiktavardžių, 5 dvigiminiai (*elgeta*, *neklaužada*, *nenauda*, *padauža*, *sirata*) ir 4 vyriškosios giminės daiktavardžiai (*Jehova*, *Juda*, *storasta*, *Tetrarcha*); apie 70 *iā*/*jā* kamieno moteriškosios giminės daiktavardžių, 1 dvigiminis (*nežadžia*), 2 vyriškosios giminės (*koznadieja*, *sūdžia*). Daiktavardis *marti* galėtų būti laikomas *iiā* kamieno, bet KN pavartota tik viena jo forma – vns. gal. *márciā*.

4 lentelė. **(i)o linksnuotės paradigma**

		<i>ā</i>		<i>iā</i>	
Vienaskaita	Vard.	<i>diená, diena, dien'</i>	<i>Storaftá</i>	<i>dwáfia, dwáfēa, wala, eldia</i>	<i>fudžia</i>
	Kilm.	<i>dienos</i>	<i>Storaftos</i>	<i>Dwáfios, walos, eldijos, Gálileos</i>	<i>fudžios</i>
	Naud.	<i>dienay, duonai, Motinaj</i>	<i>Storaftay</i>	<i>Dwáfīay, newalay, ceremonīaj</i>	<i>fudžīay</i>
	Gal.	<i>diena, diená, dien</i>		<i>Dwáfia, wala, ceremonīa, eldiīa</i>	<i>Sudžia</i>
	Įnag.	<i>diena, diená</i>	<i>ne naudá</i>	<i>Dwáfia, wala, fauja</i>	<i>Sudžia</i>
	Ines.	<i>dienoy, dienoíá</i>		<i>dwáfioy, eldijoy, walžiojá</i>	
	Iliat.	<i>dienon, rankoń</i>		<i>ne walon, eldijon, waldžion</i>	
	Ades.				
	Aliat.	<i>kowofpi, łofkofp', łofkofp</i>		<i>žiniofp, Mário fp</i>	
Dvs.	Šauksm.	<i>duona</i>		<i>Dwáfia</i>	<i>fudžia</i>
	Vard.	<i>dwi wieti</i>			
	Naud.				
	Gal.	<i>dwi wieti</i>		<i>dwi eldii</i>	

Daugiskaita	Vard.	<i>dienos</i>	<i>padauzos</i>	<i>Dwáfios, Trádicios</i>	
	Kilm.	<i>dienu</i>	<i>fíratu</i>	<i>Dwáfíu, eldíiu</i>	
	Naud.	<i>dienoms</i>	<i>neklauzádoms</i>	<i>duþioms, lilioms</i>	
	Gal.	<i>dienás, dienas</i>	<i>Neklaužadás</i>	<i>Dwáfias, Ceremoniás</i>	
	Įnag.	<i>dienomis, die- noms</i>		<i>Ceremoniomis, kánćioms</i>	<i>judžiomis</i>
	Ines.	<i>dienofe, dienuofe</i>		<i>kánčiofe</i>	
	Iliat.	<i>rankofna, ránkofná</i>			
	Ades.				
	Aliat.	<i>maðdump, maðdump'</i>		<i>kojump</i>	

Vienaskaitos vardininko ir galininko formos be galūnės paradigminėmis nelaikytinos, nes vartojamos tik trumpėjančiose prievieksminėse konstrukcijose, pvz.: *þia dien* (3), *þiadien* (4), *þiadien'* (2), greta *þia diena* (10), *þia diena* (4), *þiadiena* (1), *šia diena* (1); *kás dien'* (1), greta *kás diena* (4), *kás diená* (3), *kas diena* (MKr).

KN užfiksuotos 288 lekšemos, turinčios **ē kamieno** formų; tik *ē* kamieno formas turi 255 daiktavardžiai, iš jų 2 vyriškosios giminės (*dėdė, Nojė*); daiktavardis *žmonės* vartojamas ir vyriškąja, ir moteriškąja gimine.

Dėl kietojo *l* prieš **e* tipo vokalizmą (vad. *l* kietinimo) yra susidaręs savitas *ē* kamieno daiktavardžių, kurių kamienas baigiasi *l*, linksniavimo tipas.

5 lentelė. **ē linksniuotės paradigma**

		mot.	vyr.-mot.	-lė
Vienaskaita	Vard.	<i>ziame, moteriþkie, Moteriþkia, bendrifte, teyfibe</i>	<i>dedea</i>	<i>draugiálá, faule</i>
	Kilm.	<i>ziames, moteriþkies, bendriftes, draugies, teyfibes</i>	<i>Nohes</i>	<i>áweales, fautes</i>
	Naud.	<i>ziamey, teyfibey</i>		<i>aweláy, fauley</i>
	Gal.	<i>ziame, teyfibe</i>		<i>draugiála, Saula</i>
	Įnag.	<i>ziame, ziamea, teyfibe, teyfibeá</i>		<i>faula, űkila</i>
	Ines.	<i>ziamey, bendriftey, draugiey, draugieja, teyfibey</i>		<i>bukleia, karobleý</i>
	Iliat.	<i>ziamen, draugien, duoben'</i>		<i>giarklen, láywelen</i>
	Ades.			
	Aliat.	<i>bendrifteþ, draugieþ</i>		
	Šauksm.	<i>Moteriþkia, þwiefibe</i>		<i>dukteał</i>

Daugiskaita	Vard.	<i>žimes, βwentiftes</i>	<i>žmones, Zmoneas</i>	<i>awetes</i>
	Kilm.	<i>neteyfibiū, žimiu</i>	<i>žmoniu</i>	<i>awelu</i>
	Naud.	<i>neteyfibems</i>	<i>Zmonems, žmo- nemus, žmonemis</i>	<i>awelēms</i>
	Gal.	<i>neteyfibes, pawárdeás</i>	<i>Zmones</i>	<i>awelás, žolaleás</i>
	Įnag.	<i>žiamemis, neteyfibemis</i>	<i>žmonemis</i>	<i>awealēmis</i>
	Ines.	<i>žiamefe, támfibefe</i>	<i>zmonefe</i>	
	Iliat.	<i>támfibefna</i>		
	Ades.			
	Aliat.			<i>awelump'</i>

Iš „silpnėsniųjų“ kamienų geriausiai išlaikytas **u kamienas** – nė vienas *u* kamieno daiktavardis neturi o kamieno formų, išskyrus kelias postpozicinių vietininkų formas. KN užfiksuota 15 *u* kamieno daiktavardžių: 10 senųjų veldinių ir skolinių (*dangus, lietus, medus, žmogus, pelūs, pietūs*⁶, *sūnus, vidus, viršus; turgus*) ir 5 tikriniai vardai (*Didimus, Jezus, Kristus / Kristus, Morkus, Malchus*).

Gerokai produktyvesnis yra **iu kamienas** – užfiksuoti 75 šio kamieno daiktavardžiai: 59 skoliniai (38 bendriniai, 19 tikrinių), 3 hibridai ir 15 lietuviškos kilmės žodžių (*auglius, gyrius, išminčius, lykius, medvišius, puodžius, saulius, skaičius, skyrius, sodžius, ūglius, vaisius, valsčius, vylius, vyzdžius*). Gana neblogai išlikusios *iu* kamieno vienaskaitos formos, o daugiskaita beveik ištiesai perėjusi į *io* kamieną (žr. 6 lent.).

Aliat. sg. *ug?aufp* (su kietuoju *l*, greta vns. gal. *uglu*), ko gero, laikytina klaida. Taip pat ir vns. ines. *giriuo* vargu ar liudija apie galūnės *-uo* vartojimą (tokią galūnę turi žemaičiai, inesyvą darę iš senojo *u* kamieno lokatyvo **ōu + en > uo(je)* (Zinkevičius 1980, 233); labiau tikėtina čia esant klaidą – o parašyta vietoj *y* (t. y. *giriuo* vietoj *giriuy*).

Gana gausus ir neblogai išlaikytas yra **i kamienas** – vien *i*-kamienės formas turi 42 lietuviški žodžiai ir 19 skolinių. Šio kamieno stiprumą, įsigalėjimą rodo ne tik perėję iš priebalsinio kamieno žodžiai, bet ir *i*-kamieniai skoliniai bei naujadarai, pvz., *čestis, macis, mislis, raskašis; aklatis, vakartis, keikestis*, ir pan.

⁶ Daiktavardis *pietūs* priskirtas *u* kamienui ne visai „teisėtai“ – KN užfiksuota tik viena jo forma, dgs. gal. *pietus*, kuri gali būti ir *a*, ir *u* kamieno.

6 lentelė. **(i)u** linksniuotės paradigma

		<i>u</i>	<i>iu</i>	<i>ju</i>
Vienaskaita	Vard.	<i>Dangus</i>	<i>wáyfius</i>	<i>pakaius</i>
	Kilm.	<i>dangaus</i>	<i>wáyfiaus</i>	<i>pakajaus</i>
	Naud.	<i>dánguy</i>	<i>wáyfiuy</i>	<i>pakaiuy</i>
	Gal.	<i>dangu</i>	<i>wayfiu</i>	<i>pakaju</i>
	Įnag.	<i>funum, funumi</i>	<i>križium, križiūmi</i>	<i>pakajum</i>
	Ines.	<i>danguia, danguy, danguiu⁷</i>	<i>wayfuijá, križiuy, giriuo</i>	<i>pakaiuy</i>
	Iliat.	<i>Dágun, dáguná</i>	<i>číšciun</i>	
	Ades.	<i>funup, Sunie⁸, Sunump⁹</i>	<i>Lukofziup, Jzáiofiep</i>	
	Aliat.	<i>funaufp, Jezaufp</i>	<i>ugłaufp, Annošiaufp, Kayfošiaufp</i>	<i>pákajauspi, pákajaufp</i>
	Šauksm.	<i>Jezau</i>	<i>Durniau, Saulau</i>	
Dvs.	Vard.	<i>Du Zmogu</i>		
Daugiskaita	Vard.	<i>pealus</i>	<i>neprietelai, Zalnieriay</i>	
	Kilm.	<i>Sunu</i>	<i>neprietelu, Zalnieriu</i>	
	Naud.	<i>Sunums</i>	<i>Neprietelams, križiūms</i>	<i>žlādieiāms</i>
	Gal.	<i>funus</i>	<i>wayfius</i>	<i>goius</i>
	Įnag.	<i>funumis</i>	<i>Prietelays, Zalnieriays</i>	
	Ines.	<i>dānguofe</i>		
	Iliat.	<i>dānguofná</i>		
	Ades.			
	Aliat.		<i>Fáriseump¹</i>	

KN užfiksuota 13 daiktavardžių, turinčių **priebalsinių kamienų** formų¹⁰: 10 *C(n)* kamieno (*akmuo, augmuo, geluo, liemu, piemu, pjūmuo, ru-duo, sėmuo, vanduo, šuo*) ir 3 *C(r)* kamieno (*duktė, motė¹¹, sesuo*). Tačiau specifinės priebalsinio kamieno formos sudaro tik apie 40 % visų linksnių formų. Galima kalbėti tik apie tris daiktavardžius, kurių visos užfiksuotos formos – priebalsinio kamieno: *augmuo* (Acc. sg. *augmeni¹²*), *geluo* (tik

⁷ „...átpetuodamás to budu/ nuopuoli nēlaymu/ wifu mufu/ dānguui del grieka/ wietq pateroiufiu...“

⁸ Iš *a* kamieno skolinčios formos su *-iep* pavartotos tik 2 kartus (*Sunie⁸, Jzáiofiep*), o *u* kamieno su *-up* – 7 (*Sunup¹, funup* (4), *Zmogup, Lukofziup*).

⁹ „Diewás eft Tewu mufu/ Sunump fawo...“

¹⁰ Priebalsinio kamieno galėtų būti ir daiktavardis *mėnuo*, bet KN pavartotos tik dvi *ia* kamieno vienaskaitos kilmininko formos (*menefio*).

¹¹ Daiktavardis *motė*, regis, jau išsišakojęs į dvi leksemas: *motė, motės* ir *moteris, moteries*. Tačiau pirmojo tipo pavartotos tik kelios formos: G. sg. *motės* (1) ir Acc. sg. *motę* (2). Kitos formos laikytinos priebalsinėmis.

¹² Tiesa, vienaskaitos galininko priebalsinių ir *i* kamieno formos sutampa.

N. sg.) ir *ruduo* (tik N. ir Acc. sg.). Daugumos priebalsinių kamienų formos vartojamos greta *i*, *io* ar *iā* kamienų formų. Tačiau kur kas daugiau daiktavardžių yra išlaikę priebalsinių kamienų formų nei šiandieninėje kalboje¹³.

Be minėtų daiktavardžių, KN rasti 7 *i* kamieno daiktavardžiai, daugiskaitos kilmininke turintys galūnę *-ų* po kietojo priebalsio (*dantis*, *debesis*, *dešimtis*, *durys*, *krūtis*, *naktis*, *priežastis*). Priebalsinio kamieno vienaskaitos vardininko formas turi daiktavardis *viešpats* (daiktavardžio *žmogus* vyraujanti vienaskaitos vardininko forma – *u*-kamienė, bet giesmyne 4 kartus pavartota ir priebalsine laikytina forma *žmuo*).

7 lentelė. **i** linksniuotės paradigma

		<i>vyr. g.</i>		<i>mot. g.</i>	
Vienaskaita	Vard.	<i>Dwáronis, Krikščionis, Samaritonis, wagis; wiešpats</i>	<i>wánduo, ákmuo, gieluo</i>	<i>akis</i>	<i>dukte, sefuo</i>
	Kilm.	<i>Sámáritonies</i>	<i>ákmenia, wandenia, liemenies</i>	<i>ákies, aufies</i>	<i>duk- teres, Moteries</i>
	Naud.	<i>Dwarioniuy, wiešpáciuy, Wiešpaty (Pas)</i>	<i>wan- deniuy, ákmeniui</i>	<i>išminti, piuti širdij, smertij, ugnij</i>	<i>dukteri</i>
	Gal.	<i>doni, Dwarioni, kiaiškiáfti, Sámáritoni, wiešpati</i>	<i>wándeni</i>	<i>aufi</i>	<i>dukteri, Moteri</i>
	Įnag.	<i>Dwáronimi, kirkščionimi, wagim', wiešpátim wiešpačiu, Krikščioniu (SEI)</i>	<i>wandenimi, wandenim, wandeniu</i>	<i>akia, priežáscja priežástim, ákim</i>	<i>moterim</i>
	Ines.		<i>wandeniia</i>	<i>akijá, ákij, ákii, širdy, smerti; debesija</i>	
	Iliat.			<i>pomietin, šalin, širdin, širdina (3)</i>	
	Ades.				
	Aliat.	<i>wiešpátiešp</i>	<i>femeniešp, Piemeniešp'</i>	<i>pázintiešpi, širdiešp</i>	
	Šauksm.	<i>Krikščionie (4), Krikščio- ne (1), Wiešpátie</i>	<i>Piemenie</i>	<i>smerti</i>	<i>dukte</i>

¹³ Kol kas dar nėra palyginta su šiandien vidurio aukštaičių tarmėse vartojamomis formomis, tad lyginama su bendrine kalba.

Dvs.	Naud.			[po]akim	
	Gal.			[dwi]žuwi	
	Vard.	<i>Krikščionis, Pahonis, Wießpátis</i>	βunes, piemenes, ákmenis, piemenis	<i>akis, aufis</i>	moterės, fešerės, Moteris
	Kilm.	<i>Krikščionių, Wagiu, dantu</i>	Piemenų, Piemenių, wándeniu	<i>ákiu debefu, náktu, priežastu</i>	moteru, fešeru
	Naud.	<i>Krikščionimus, wagimus</i>	<i>piemenimus</i>	<i>[po]ákims, aufims, giántims</i>	<i>Motė-rims</i>
	Gal.	<i>kiemionis, Wagis, wießpácius</i>	<i>ákmenis, βunis, ákmenius</i>	<i>ákis, aufis, debefis</i>	<i>dukteris</i>
	Įnag.	<i>kozonimis, págonimis, Wagimis</i>	Pie-meńmis, Piemenimis	<i>ákimis, aufimis, debefimis, rářkáβimus</i>	duk-termis, fešermis
	Ines.	<i>KIEDAYNISE, Krikščionife</i>		<i>ákife, aufife, deabefife</i>	
	Iliat.			<i>βalisna, βirdifná, krutifna</i>	
	Ades.				
Daugiskaita	Aliat.	<i>Páchoniump</i>	<i>piemenump</i>	<i>áwiump, rařkaβiump</i>	
	Šauksm.				<i>Dukteris</i>

Moteriškosios giminės *i-* ir priebalsinio kamieno daiktavardžiai **vienaskaitos naudininke** turi galūnę *-i*, pvz., *dukteri* „dukteriai“, *iβminti* „išminčiai“, vyriškosios giminės – dažniausiai *io* kamieno galūnę *-(i)ui*, pvz., *Dwarionių*. Senosios *i*-kamienės formos buvusios dviejų rūšių: su galūne *-ie* ir galūne *-i* (Zinkevičius 1980, 223). Pirmoji KN nevartojama. Šalia *-i* dar būta ir galūnės *-iį*, greičiausiai pasidarytos iš *-i* pagal *-ui*, *-ai*, *-ei* (*žmogui, dvasiai, laimei*) modelį (Zinkevičius 1980, 224). Galbūt tokią galūnę paliudija KN vartojamos formos *βirdij* „širdžiai“, *řmertij* „mirčiai“ ir pan.

Vienaskaitos įnagininke abiejų autorių vyrauja *iā* kamieno moteriškosios giminės daiktavardžių formos (59 formos), rečiau vartojamos *i* kamieno (14 formų). Be to, tik keturių daiktavardžių vartojamos abiejų kamienų formos (*ákia* (5) // *ákim* (2), *máciā* (1), *mace* (3) // *mačim* (1), *ugnia* (4)

// *vgnim* (1), *priezáfca* (2), *priežásčia* (1) – *priežáftim* (3)), o kitų – tik *iā* arba, jei tokios formos būtų sunkiai ištariamose, – tik *i* kamieno (*Giántim* (1), *moftim* (1), *peaczietim* (4)).

Vyriškosios giminės daiktavardžių lygia greta vartojamos ir *io* kamieno (11), ir *i* kamieno (12) vienaskaitos įnagininko formos (*Dwárionimi*, *kirkščionimi*, *Piemenim* (3), *wagim'*, *wandenim(i)* (5), *wieþpátim* : *ákmeniu*, *Krikščioniu*, *pijumeniu*, *wándeniu* (6), *wieþpačiu* (2)).

Vyriškosios ir moteriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžių paradigmos gerokai skiriasi – moteriškosios giminės paradigmoje vyrauja tik *i* ir priebalsinio kamieno formos, *iā* kamieno yra tik vienaskaitos įnagininko formų; vyriškosios giminės paradigma labai smarkiai „atmiešta“ *io* kamieno formomis, jau beveik galima ją vadinti mišria *i/io* kamieno paradigma.

KN gana daug **sisteminio galūnių trumpinimo** atvejų, kai trumpinami „ilgieji“ linksniai, lygia greta vartojant ir ilgesnes, ir trumpesnes formas, pvz., vns. ines. *danguje* (rašoma *dánguia*, *dánguja* ir pan.) pavartotas 19 kartų, *danguj* – 14. Kiek dažniau trumpinamos moteriškosios giminės vardažodžių galūnės, pvz., nesutrumpėjusios moteriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos inesyvo formos pavartotos 100 kartų, sutrumpėjusios – 406, kitų vardažodžių nesutrumpėjusių ir sutrumpėjusių moteriškosios giminės vienaskaitos inesyvo formų santykis 18 % : 82 %. Vyriškosios giminės vardažodžių (ne daiktavardžių) vienaskaitos inesyvo formos trumpinamos labai retai.

Daugiskaitos inesyvas ir įnagininkas netrumpinami.

Daugiskaitos naudininko dažnai vartojamos nesutrumpintos formos, su baigmeniu *-mus* (pvz., *griekamus*, greta *griekams*). Tokios formos vyrauja kituose XVI–XVII a. raštuose, pvz., Mikalojaus Daukšos raštuose formos su *-ms* tesudaro 2 % visų pavyzdžių, bet kartais painiojamos daugiskaitos naudininko ir įnagininko galūnės – M. Daukšos gana retai, Merkelio Petkevičiaus „Katekizme“ ir Jokūbo Morkūno „Postilėje“ kiek dažniau, o vėlesniuose raštuose šis mišinys vis didėjo (Zinkevičius 1988, 187, 203; 1980, 195–196). KN vyriškosios giminės vardažodžių formų su *-mus* ir *-ms* santykis yra 35 % : 65 %, o moteriškosios giminės vartojamos tik trumposios formos (pvz., *aufims*, *awėlems*, *dienoms*).

Galima kalbėti tik apie vieną **fonetinio trumpinimo** atvejį – nekirčiuotose atvirose galūnėse *ė* kartais žymimas ir *ae* / *(i)a*, pvz., *vuoe?ea* ~

(v)uolė, o vietoje o dažnai randame *a*, pvz., *akmenia* ~ akmenio. Beveik ištaisai šitaip trumpina antrasis autorius, pirmasis dažniau žymi *e* ir *o*.

3. Linksniavimo tipų hierarchija

Ankstesniame skyriuje daiktavardžių linksniavimo tipai aptarti suskirčius juos į penkias linksniuotes pagal kaitybos kamienus, pradedant nuo „stipresniųjų“, produktyviųjų ir baigiant „silpnaisiais“, neproduktyviais. Toks skirstymas patogus paradigoms aprašyti, įvairioms, skirtingoms formoms fiksuoti, bet nerodo natūralių linksniavimo tipų sąveikos. Paradigmų tarpusavio santykiai nustatomi taikant hierarchinio grupavimo metodiką. Tai viena iš klasterinės analizės¹⁴ metodikų, kai objektai grupuojami pagal jų panašumą. Šią metodiką bendrinės lietuvių kalbos ir žemaičių tarmės daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchijai nustatyti pritaikė Aleksas Girdenis ir Albertas Rosinas (Girdenis, Rosinas 1977). Taip pat aprašyta Simono Stanevičiaus tekstų (Rosinas 1994b), latvių bendrinės kalbos ir tarmių (Rosinas 2005), šiaurinių širvintiškių (Markevičius 2009, 77–84), Joniškio šnektos (Kaikarytė 2010, 108–113), M. Daukšos „Postilės“ (Zavadzkaitė–Ivanauskienė 2000) daiktavardžių fleksinių klasių hierarchija. Visuose šiuose darbuose linksniavimo tipams grupuoti taikoma A. Girdenio ir A. Rosino aprašyta metodika, todėl ta pati metodika taikoma ir KN daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchijai nustatyti.

Lietuvių kalbos ir tarmių aprašuose paprastai apsiribojama „oksitoninių“ daiktavardžių paradigmų lyginimu, mat „baritoninių“ daiktavardžių paradigmų dėl fonetinio galūnių trumpinimo įgyja daugiau sinkretinių formų ir labiau supanašėja. Apie KN daiktavardžių kirčiavimą spręsti duomenų nepakanka, o tais atvejais, kai galūnės fonetiškai trumpinamos, bet

¹⁴ Klasterinė analizė (klasterizacija) – tai tiriamųjų objektų skirstymas į klases (klasterius) remiantis kuriais nors jų panašumo matais. Yra taikoma keletas panašumo matų apskaičiavimo metodikų (pvz., metriniai atstumo matai, koreliacijos koeficientai, asociatyvumo koeficientai), skirtingi grupavimo metodai (hierarchiniai – jungimo ir skaidymo, ir nehierarchiniai). Vieni dažniausiai taikomų yra hierarchiniai jungimo metodai, kurių rezultatas yra hierarchinė dendrograma. Klasterinės analizės metodai leidžia grupavimo procesą padaryti objektyvesnį, bet konkretaus metodo parinkimas, rezultatų interpretacija priklauso tik nuo tyrėjo. Lietuvių kalbotyroje kalbinių reiškinių hierarchijos sudarymo metodą fonologiniams tyrimams pirmasis pritaikė A. Pakerys 1974 m. (Pakerys 1974), morfologiniams tyrimams (daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchijai) – A. Girdenis ir A. Rosinas 1977 m. (Girdenis, Rosinas 1977).

užrašomos dvejopai, laikoma, kad jos yra ilgos – taip ilgomis laikomos o kamieno vienaskaitos kilmininko ir *ē* kamieno vienaskaitos vardininko galūnės¹⁵.

Svarbiausias kriterijus nustatant natūralią fleksinių klasių hierarchiją – sutampančių galūnių (sinkretinių formų) skaičius. Gretinamos visų kamienų formos ir suskaičiuojamos sutampančios. Sutampančiomis laikomos ne tik visai vienodos, bet ir tos, kurios yra tik poziciniai tos pačios fonemos variantai, pvz., *a* ir *e* (*a* tariamas po kietųjų, *e* – po minkštųjų priebalsių). Iš paradigmų pašalinami vadinamieji anomalūs linksniai, pvz., šauksmininkas, kurio formos labai įvairuoja, itin reti linksniai ir kitos neparadigminės formos (adesyvas, dviskaitos formos); į skaičiavimus neįtraukiamos ir daugiskaitos kilmininko ir aliatyvo formos, nes visų kamienų daiktavardžių jos vienodos. Jei kurio linksniavimo tipo greta vartojamos skirtingų kamienų formos, lyginti imamos senesnės, archajiškesnės¹⁶. *i* ir priebalsinių kamienų išskiriamos vyriškosios ir moteriškosios giminės paradigmos.

Pagal šiuos visus kriterijus lygintinos tokios KN daiktavardžių formos:

	o kamienas		io kamienas	
Vard.	<i>bal̥as</i>	<i>dayktay</i>	<i>kialias</i>	<i>jaućiay</i>
Kilm.		<i>dayktu</i>	<i>kialo</i>	<i>jaućiu</i>
Naud.	<i>bal̥o</i>	<i>dayktamus</i>	<i>wealniuy</i>	<i>fweaćiamus</i>
Gal.	<i>bal̥uy</i>	<i>dayktus</i>	<i>kialia</i>	<i>kialus</i>
Įnag.	<i>bal̥a</i>	<i>dayktays</i>	<i>kialu</i>	<i>kialays</i>
Ines.	<i>bal̥u</i>	<i>dayktuofe</i>	<i>kiale</i>	<i>kialuofe</i>
Iliat.	<i>bade</i>	<i>namuofna</i>	<i>*kialana</i>	<i>*kialuofna</i>
Aliat.	<i>wardaná</i>	<i>wartump'</i>	<i>*welniopi</i>	
	<i>diewopi</i>			

¹⁵ o kamieno vienaskaitos kilmininko formos su galūne *o* pirmojo autoriaus tekste sudaro ~7 %, o antrojo autoriaus – tik 1,5 % visų formų, bet ir tokia jų dalis neleidžia spręsti apie visišką galūnės sutrumpėjimą.

¹⁶ Ne visada galima nuosekliai laikytis šio principo. Tarkim, greta vyraujančių *iu* kamieno daugiskaitos naudininko formų su galūne *-ams* pavartota viena forma su *-ums* (*križiums*), laikoma reliketine, o ne normine; priebalsinio kamieno (vyr. g.) vienaskaitos kilmininke ir įnagininke vartojamos tik *i* ir *io* kamieno formos, nepavartota nė viena priebalsinio kamieno forma, be to, kilmininko formos aiškiai diferencijuotos pagal leksemas – *ákmenio*, *wándenio* tik *io* kamieno formos, *liemenies*, *piemenies*, *pijumenies*, *šunies* – tik *i* kamieno.

	<i>iio</i>		<i>ā</i>	
Vard.	<i>brolis</i>	<i>broliai</i>	<i>diena</i>	<i>dienos</i>
Kilm.	<i>brola</i>	<i>brolu</i>	<i>dienos</i>	<i>dienu</i>
Naud.	<i>broliuy</i>	<i>brolamus</i>	<i>dienay</i>	<i>dienoms</i>
Gal.	<i>broli</i>	<i>brolus</i>	<i>diena</i>	<i>dienas</i>
Įnag.	<i>brolu</i>	<i>broláys</i>	<i>diena</i>	<i>dienomis</i>
Ines.	<i>žodija</i>	<i>žodžiuofe</i>	<i>dienioá</i>	<i>dienofe</i>
Iliat.	<i>prieglābstin</i>	<i>erfkiečiuofn</i>	<i>dienon</i>	<i>rankofna</i>
Aliat.	<i>žodžiop</i>	<i>Mokitiniump'</i>	<i>kowofpi</i>	<i>małdump'</i>
	<i>iā</i> kamienas		<i>ē</i> kamienas	
Vard.	<i>dwáfiā</i>	<i>dwáfios</i>	<i>žíame</i>	<i>βwentiftes</i>
Kilm.	<i>dwáfios</i>	<i>dwáfiau</i>	<i>žíames</i>	<i>neteyfibiu</i>
Naud.	<i>dwáfiai</i>	<i>duβioms</i>	<i>žíamey</i>	<i>neteyfibems</i>
Gal.	<i>dwáfia</i>	<i>dwafias</i>	<i>žíame</i>	<i>neteyfibes</i>
Įnag.	<i>dwáfia</i>	<i>kánčiomis</i>	<i>žíame</i>	<i>žíamemis</i>
Ines.	<i>dwáfioy</i>	<i>kánčiofe</i>	<i>žíamey</i>	<i>žíamefe</i>
Iliat.	<i>newalon</i>	<i>*kojofna</i>	<i>žíamen</i>	<i>támfibefna</i>
Aliat.	<i>žiniofp</i>	<i>kojump</i>	<i>bendriftesp</i>	<i>awelump'</i>
	<i>u</i> kamienas		<i>iu</i> kamienas	
Vard.	<i>dangus</i>	<i>peałus</i>	<i>wáyfius</i>	<i>neprietai</i>
Kilm.	<i>dangaus</i>	<i>sunu</i>	<i>wáyfiaus</i>	<i>neprietau</i>
Naud.	<i>danguy</i>	<i>sunums</i>	<i>wáyfiuy</i>	<i>neprietaims</i>
Gal.	<i>dangu</i>	<i>funus</i>	<i>wayfiu</i>	<i>wayfius</i>
Įnag.	<i>funumi</i>	<i>funumis</i>	<i>križiumi</i>	<i>prietaims</i>
Ines.	<i>danguia</i>	<i>dánguofe</i>	<i>wayfuijá</i>	<i>*wayfiuofe</i>
Iliat.	<i>danguna</i>	<i>dánguofná</i>	<i>číščiun</i>	<i>*wayfiuofná</i>
Aliat.	<i>funaufp</i>		<i>kayfošiaufp</i>	<i>fárizeurop'</i>
	<i>i_m</i> kamienas		<i>i_j</i> kamienas	
Vard.	<i>dwáronis</i>	<i>krikščionis</i>	<i>akis</i>	<i>akis</i>
Kilm.	<i>sámáritonies</i>	<i>krikščioniu</i>	<i>ákies</i>	<i>ákiu</i>
Naud.	<i>dwarioniu</i>	<i>krikščionimus</i>	<i>βirdij</i>	<i>ákims</i>
Gal.	<i>dwarioni</i>	<i>wagis</i>	<i>aufi</i>	<i>ákis</i>
Įnag.	<i>dwáronimi</i>	<i>wagimis</i>	<i>ákim</i>	<i>ákimis</i>
Ines.	<i>*krikščionija</i>	<i>krikščionife</i>	<i>akijá</i>	<i>ákife</i>
Iliat.	<i>*krikščionina</i>	<i>*krikščionifna</i>	<i>βirdina</i>	<i>βalisna</i>
Aliat.	<i>wieβpátiefp</i>	<i>páchoniump</i>	<i>βirdiefpi</i>	<i>áwiump</i>

	C_m kamienas		C_f kamienas	
Vard.	<i>wánduo</i>	<i>piemenes</i>	<i>dukte (jefuo)</i>	<i>moteres</i>
Kilm.	<i>ákmenia/ liemenies</i>	<i>Piemeniu</i>	<i>dukteres</i>	<i>moteru</i>
Naud.	<i>wandeniuy</i>	<i>piemenimus</i>	<i>dukteri</i>	<i>Moterims</i>
Gal.	<i>wándeni</i>	<i>ákmenis</i>	<i>dukteri</i>	<i>dukteris</i>
Įnag.	<i>wandenimi/ wandeniu</i>	<i>Piemeñmis</i>	<i>moterim</i>	<i>duktermis</i>
Ines.	<i>wandeniia</i>	<i>* Piemeñise</i>	<i>* moteriia</i>	<i>* moterise</i>
Iliat.	<i>* wandenin</i>	<i>* Piemeñisna</i>	<i>* moterin</i>	<i>* moterisna</i>
Aliat.	<i>Piemeniefp'</i>	<i>piemenump</i>	<i>* moteriesp (?)</i>	

Linksniavimo tipų panašumas nustatomas apskaičiuojant sutampančių gailinių skaičių, bet ne tiesiogiai, o atsižvelgiant į linksnių vartojimo dažnumą.

8 lentelė. **Linksnių vartojimo dažnumas KN**

	Vienetai	Procentai	Santykinis dažnumas
Vard.	3475	17,70 %	0,2
Kilm.	7107	36,20 %	0,35
Naud.	832	4,24 %	0,04
Gal.	4240	21,60 %	0,2
Įnag.	1734	8,83 %	0,08
Ines.	1036	5,28 %	0,05
Iliat.	237	1,21 %	0,01
Ades.	74	0,38 %	
Aliat.	273	1,39 %	0,01
Šauksm.	626	3,19 %	

Pagal linksnių vartojimo dažnumą įsivedama kiekvieno linksnio pataisa p_i , lygi dvigubam linksnių dažnumui vienaskaitos linksniams ir pusei vienaskaitos pataisos daugiskaitos linksniams. Gauti skaičiai suapvalinami, kai kurie padidinami.

9 lentelė. **KN linksnių tipų panašumo indeksų pataisos**

	Vienaskaita	Daugiskaita
Vard.	0,4	0,2
Kilm.	0,7	–
Naud.	0,1	0,05
Gal.	0,4	0,2
Įnag.	0,2	0,1
Ines.	0,1	0,05
Iliat.	0,1	0,05
Aliat.	0,1	–

Linksniavimo tipų panašumo indeksas skaičiuojamas pagal formulę

$$I = m + \sum_{i=1}^m p_i,$$

kur m – sutampančių linksnių galūnių skaičius, p_i – konkretaus linksnio pataisa. Tarkim, o ir u kamieno sutampa 4 linksniai – vns. naud. ($p=0,1$), dgs. gal. ($p=0,2$), dgs. ines. ($p=0,05$), dgs. iliat. ($p=0,05$), tad jų panašumo indeksas $I = 4 + (0,1 + 0,2 + 0,05 + 0,05) = 4,4$.

Binariškai palyginus visus KN daiktavardžių linksniavimo tipus, gauti rezultatai pateikiami 10 lentelėje. Skirtingu linksniavimo tipu laikoma kiekviena paradigma, kuri nuo kitų skiriasi bent vienu linksniu, tad skiriamos tokios paradigmos: $(i)o^{17}$, iio , $(i)\bar{a}$, \bar{e} , u , iu , i_m , i_f , $C_m(n)$, $C_f(r)$.

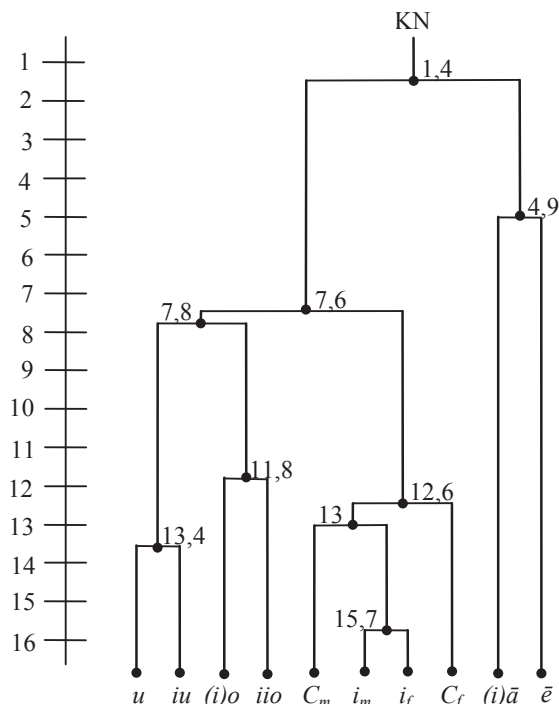
10 lentelė. **Daiktavardžio linksniavimo tipų panašumo indeksai**

	$(i)o$	iio	$(i)\bar{a}$	\bar{e}	u	iu	i_m	i_f	C_m	C_f
$(i)o$	–	11,8	1,4	1,4	3,5	7,8	1,1	0	4	0
iio		–	0	0	4,4	7,8	6,1	5	7,6	3,6
$(i)\bar{a}$			–	4,9	0	0	0	0	0	0
\bar{e}				–	0	0	0	0	0	1,4
u					–	13,4	1,1	0	1,1	0
iu						–	1,1	0	1,1	0
i_m							–	15,7	13	10,3
i_f								–	12	11,4
C_m									–	12,6
C_f										–

Tiksliau linksniavimo tipų panašumus ir skirtumus rodo hierarchinis grupavimas. Galimi keli grupavimo metodai. Aurimas Markevičius šiaurinių širvintiškių daiktavardžių linksniavimo tipus sugrupavo trim skirtingais metodais – maksimumų, minimumų ir vidurkių; visi trys metodai davė panašius rezultatus (Markevičius 2009, 82–85). Kituose darbuose taikomas tik maksimumų metodas. KN daiktavardžių linksniavimo tipai taip pat grupuojami pagal maksimumų metodą¹⁸ (3 paveikslas):

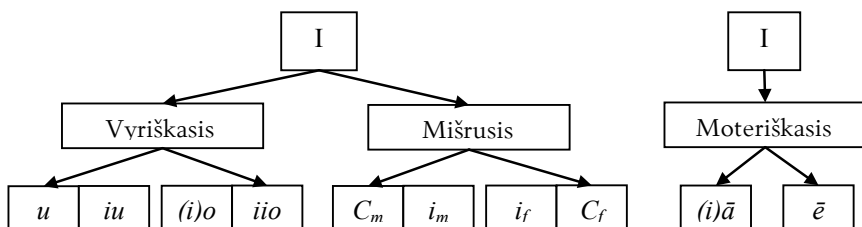
¹⁷ o ir io kamieno sutampa visi linksniai.

¹⁸ Sujungus panašiausius tipus, naujos klasės sudaromos pagal didžiausią iš ankstesnių indeksų.

3 pav. KN daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchinio grupavimo „medis“

Iš šio medžio matyti, kad KN daiktavardžių ryškiai skiriasi du linksniavimo tipai – vyriškasis/mišrusis (I) ir moteriškasis (II). Antrajame ryški *(i)ā* ir *ē* kamienų opozicija, o pirmasis skykla į kelis poklasių – vyriškąjį *o*, vyriškąjį *u* ir mišrąjį. Mišriajame linksniavimo tipe irgi ryškesnė diferenciacija pagal gimines, o ne pagal kamienus – C_m kamienas artimesnis i_m kamienui (panašumo indeksas 13), nei C_f kamienui (panašumo indeksas 12,6).

4 pav. KN daiktavardžio linksniavimo tipai

Lyginant su bendrinės kalbos ir tarmių linksniavimo tipų hierarchija, pažymėtina, kad tarmėse išlaikoma ta pati poliarizacijos pagal gimines tendencija ir toliau vyksta linksniavimo tipų suartėjimas. Tačiau neturėdami platesnių kitų XVI–XVII a. raštų tyrimų negalime spręsti apie šių tendencijų pradžią – galime remtis tik Audros Zavadzkaitės–Ivanauskienės atlikta M. Daukšos *Postilės* oksitoninių daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchijos analize, kur linksniavimo tipai griežčiau diferencijuoti pagal kamienus, o ne pagal gimines (Zavadzkaitė–Ivanauskienė 2000).

Išvados

KN daiktavardžių kaitėbai tirti KNDB apibrėžti tokie daiktavardžių morfologijos atributai: giminė, skaičius, linksnis, formos kamienas, kaitėbos kamienas. Giminių yra dvi – vyriškoji ir moteriškoji; keli daiktavardžiai dvigiminiai (vad. „bendrosios“ giminės). Skaičių yra trys – vienaskaita, daugiskaita ir dviskaita, bet dviskaitos formos paradigminėmis nebelaikytinos, nes vartojamos tik dvižodėse konstrukcijose ir tik pirmojo paminėjimo atveju. Linksnių yra 10 – be „įprastųjų“ linksnių, vartojami 4 postpoziciniai vietininkai, daugiskaitos lokatyvo formos su galūne *-su* KN nevartojamos. Mažiausiai užfiksuota adesyvo formų ir jos labiausiai įvairuoja, be to, vartojamos tik vienaskaitos formos, tad adesyvas nelaiikytinas paradigmine forma.

Apžvelgta beveik 20 000 daiktavardžių formų pavartojimo atvejų. Stipriausios ir produktyviausios yra *(i)o*, *(i)ā* ir *ē* kamienų paradigmos (atitinkamai ~1000 x ~10 000; ~300 x ~3500; ~250 x ~1900¹⁹). Iš „silpnėsniųjų“ geriausiai išlaikytas *u* kamienas, beveik visos formos – senosios *u-* kamienės (30 x ~1100), *iu* kamienas, nors ir produktyvesnis (75 x ~570), bet daugiskaita beveik ištiesai perėjusi į *io* kamieną. *i* ir *C* kamienų (~60 x ~1100 ir 13 x ~160) senąsias formas geriau išlaikė moteriškosios giminės daiktavardžiai.

Moteriškosios ir vyriškosios giminės vardažodžių formų vartojimo skirtumų galima įžvelgti ir sisteminio galūnių trumpinimo atvejais – moteriškosios giminės vardažodžių ilgosios galūnės vartojamos labai retai, daugiskaitos naudininko vartojamos tik trumposios, o vyriškosios giminės vardažodžių ilgosios galūnės išlaikomos kur kas dažniau, kai kurių linksnių netgi vyrauja.

¹⁹ Čia nurodytas [leksemų skaičius] x [pavartojimo atvejų skaičius].

Apžvelgus visas paradigmas ir nustačius natūralią linksniavimo tipų hierarchiją išryškėjo du linksniavimo tipai – vyriškasis/mišrusis (I) ir moteriškasis (II). Antrajame ryški (*i*)*ā* ir *ē* kamienų opozicija, o pirmasis skykla į kelis poklasius – vyriškąjį *o*, vyriškąjį *u* ir mišrųjį. Mišriajame linksniavimo tipe irgi ryškesnė diferenciacija pagal gimines, o ne pagal kamienus – C_m kamienas artimesnis i_m kamienui, nei C_f kamienui.

Santrumpos

- E – evangelijos ištrauka (E1 – pirmoji SE evangelijos ištrauka).
- E I – 1–21 ir 56–60 SE evangelijų ištraukos.
- E II – 22–55 SE evangelijų ištraukos.
- K – katekizmas, paskutinysis MKr skyrius („KATECHIZMAS ABA TRVMPAS PAMOKSLAS Wieros Krikščioniškos del waykialu mažu“).
- KN – Knyga nobažnystės („KNIGA Nonazniŧtes Krikščionifzkos/ Ant gārbos Diewuy TRAYCEY Szwentoy Wienatijam: Ant wartoimā Bāžnicioms dides Kunigiftes Lietuwos iŧduotā. KIEDAYNISE, DRVKAWOIA, IOCHIMAS IVRGIS RHETAS, Meatu Ponā, 1653“).
- KNDB – „Knygos nobažnystės“ duomenų bazė.
- M – malda (M1 – pirmoji MKr malda).
- MKr – Maldos krikščioniškos („MALDOS KRIKSCIONISZKOS, Wifokiam meatuy ir reikalams bendriems prigulinčios: Ant garbos Diewa Traycey Szwentoy wiena Tewā, Sunaus, ir Dwašios S. O del naudos Bažnicos io, ant ŧwieta iŧzlayftos <...> KIEDAYNISE, SPAUDE, JOCHIMAS JURGIS RHETAS, Meatu Ponā, 1653“).
- Trečioji KN dalis, 58 maldos ir katekizmas (žr. K).
- P – pamokslas (P1 – pirmasis SE pamokslas).
- SE I – 1–21 ir 56–60 SE pamokslai.
- SE II – 22–55 SE pamokslai.
- Pas – Pasija, paskutinysis SE skyrius („PASSYA ABA HISTORYA Apie kānciā ŧmerti, ir pākafimā Ponā muŧu IEZVSA Chryŧtufā, iŧ wifu kiāturiu Ewānjeliŧtu pātogiay ŧurinkta“).
- SE – Suma Evangelijų („SUMMA Abā Trumpas iŧzguldimas EWANIELIV SZWENTU Per wifus meatus/ dienomis Nedelos/ Bāžničiofe Krikščioniŧkofe ŧkaytomu/ O ant gārbos Wienam DIEWUY, ŧu wala Wiriāŧniuju del pāŧitka Wierniems, didey Kunigiftey Lietuwos, ir del naminiku pabažnu ant uŧziwoimā namifzkia iŧzduotā. KIEDAYNISE, DRVKAWOIA, IOCHIMAS IVRGIS RHETAS, Meatu Ponā, 1653“). Antroji KN dalis, 60 evangelijų ir pamokslų bei Pasija (žr. Pas).

Literatūra

- Girdenis, Rosinas 1977 – Aleksas Girdenis, Albertas Rosinas. Lietuvių kalbos daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija ir pagrindinės jos kitimo tendencijos. *Baltistica*, 13 (2), 139–147.
- Jakulis 1971 – Antanas Jakulis. 1680 m. katekizmas ir „Knyga nobažnystės“. *Baltistica*, 7 (1), 87–99.

- Jakulis 1982 – Antanas Jakulis. „Sumos Evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ autorystės klausimu. *Baltistica*, 18 (2), 173–178.
- Jakulis 1984 – Antanas Jakulis. „Sumos Evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ ryšiai su ankstesniais lietuviškais raštais. *Kalbotyra*, 35 (1), 31–41.
- Jakulis 1995 – Antanas Jakulis. „Knygos nobažnystės“ *leksika* (sudarė, redagavo Dalia Jakulytė). Klaipėda: Sauliaus Jokužio leidykla.
- Jakulytė 1996 – Dalia Jakulytė. Daiktavardžių kamienų mišinys „Knygoje nobažnystės“. *Lietuvių kalbotyros klausimai XXXVI*, 120–126.
- Jakulytė 1997 – Dalia Jakulytė. „Knygos nobažnystės“ būdvardžiai. *VII tarptautinio baltistų kongreso „Baltų kalbos XVI–XVII amžiuje“ pranešimų tezės*, 58–59.
- Jakulytė 2001a – Dalia Jakulytė. „Knygos nobažnystės“ kalba. *Knyga nobažnystės krikščioniškos (1653) – XVII a. Lietuvos kultūros paminklas*, 70–91. Kėdainiai: Kėdainių krašto muziejus.
- Jakulytė 2001b – Dalia Jakulytė. Informacinių technologijų panaudojimo galimybės senųjų raštų kalbos tyrimams („Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė). *Vārds un tā pētīšanas aspekti: Rakstu krājums* 5, 152–168. Liepāja: Liepājas Universitātē.
- Jakulytė 2004 – Dalia Jakulytė. „Knygos nobažnystės“ (1653) morfologijos tyrimo galimybės naudojant reliacinę duomenų bazę. *Acta linguistica lithuanica LI*, 1–14.
- Jakulytė 2005 – Dalia Jakulytė. Kai kurie „Sumos evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ terminiai skirtumai. *Tiltai*, priedas: mokslo darbai. Baltai ir jų giminaičiai, nr. 26, 111–121. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Kaikarytė 2010 – Aušra Kaikarytė. *Joniškio šnektos daiktavardžio linksniavimo sistema: Dak. dis.* Vilnius: VU.
- Markevičius 2006 – Aurimas Markevičius. Šiaurinių širvintiškių daiktavardžio kamienai ir jų hierarchija. *Baltistica*, 41 (3), 435–450.
- Markevičius 2009 – Aurimas Markevičius. *Šiaurinių širvintiškių daiktavardžio linksniavimas ir jo istorija*. Vilnius: VU leidykla.
- Mažiulis 1970 – Vytautas Mažiulis. *Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai (Deklinacija)*. Vilnius: Mintis.
- Pakerys 1974 – Antanas Pakerys. Lietuvių bendrinės kalbos balsių diferencinių požymių hierarchija. *Kalbotyra* 26(1), 37–48.
- Pociūtė 2004 – Dainora Pociūtė. Lietuviškosios bažnyčios knyga. *Knyga nobažnystės krikščioniškos 1653*, xiii–lxv. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Rosinas 1994a – Albertas Rosinas. Lietuvių kalbos daiktavardžių ir įvardžių dviskaitos raida. *Baltistica*, 4 priedas, 109–122.
- Rosinas 1994b – Albertas Rosinas. Simono Stanevičiaus tekstų daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 34, 112–117.
- Rosinas 2001 – Albertas Rosinas. *Mikalojaus Daukšos tekstų įvardžių semantinė ir morfologinė struktūra*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Rosinas 2005 – Albertas Rosinas. *Latvių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistema: synchronija ir diachronija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Valeckienė 1998 – Adelė Valeckienė. *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Zavadzkaitė-Ivanauskienė 2000 – Audra Zavadzkaitė-Ivanauskienė. Mikalojaus Daukšos P daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija (pagal oksitoninių daiktavardžių paradigmas). *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 43, 11–17. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Zinkevičius 1980 – Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* (t. 1). Vilnius: Mokslas.

Zinkevičius 1988 – Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių kalbos istorija III. Senųjų raštų kalba*. Vilnius: Mokslas.

Dalia Jakulytė

INFLECTION OF NOUNS IN “KNYGA NOBAŽNYSTĖS”

This article is a continuation of earlier studies of “Knyga nobažnystės” (1653) language, initiated by A. Jakulis and continued the author of this article. The research object is all noun forms in “Knyga nobažnystės” the purpose – to determine noun inflection system.

I. For the investigation a special tool, the relational database of KN morphology (KNDB), was created and used. So the first task of the work was to apply KNDB for noun inflection research and to enter the required data into the DB.

The following noun morphology attributes were determined and entered to KNDB: gender, number, case, form stem, inflection stem. There are two forms of gender – masculine and feminine, a few nouns are of double gender (so-called common gender). There are three forms of numbers – singular, plural and dual, but the dual is no longer the paradigmatic form, because it is used only in biverbal constructions (with *du* or *abu*) and only in focus, i. e. when indicating objects for the first time. 10 form of cases are used in KN – next to the “ordinary” declensional forms, there are four forms of postpositional locatives (illative, allative, inessive and adessive). Meanwhile, plural locative with *-su* ending is not used. Rarest and most varied are forms of adessive, and there are only singular forms, so adessive cannot be considered as paradigmatic form.

The stem attribute was entered twice – for each noun form (form stem) and for the whole lexeme (inflection stem).

II. The noun forms, both paradigmatic and non-paradigmatic, were identified, divided by inflection stem and reviewed. There are about 20,000 noun forms used in KN.

The “strongest” and most productive are the *(i)o*, *(i)ā* and *ē* stem paradigms, used respectively ~1000 lexemes x ~10 000 times, ~300 x ~3500,

and ~250 x ~1900. Among the “weaker” stems best-preserved is *u* stem, almost all the forms are old *u*-stemmed (30 x ~ 1100); the *iu* stem, while more productive (75 x ~ 570), but its plural is almost entirely gone into *io* stem. *i* and *C* stems (~ 60 x ~ 1100 and ~ 13 x 160) should be revised divided by gender, the feminine nouns have better preserved old forms.

The differences of masculine and feminine inflection can be observed in use of long and shortened nominal forms, for example, singular inessive *dānguja* and *danguj*, *draugiey* and *draugieja*; plural dative *griekamus* and *griekams*; feminine noun forms are mostly shortened, while long form of masculine nouns are preserved more often.

III. Finally, declensional types, their interaction and natural hierarchy are determined.

There were determined such different paradigms of noun inflection as: $(i)o^{20}$, *iio*, $(i)\bar{a}$, \bar{e} , *u*, *iu*, i_m , i_f , $C_m(n)$, $C_f(r)$. The hierarchic similarity of these stems was analysed according to the number of coinciding endings, and hierarchic tree was generated using maximum method of clusterisation. This tree shows that all the stems divides into two main groups – masculine and mixed declension group (I) and feminine declension group (II). In the second group there is an opposition between $(i)\bar{a}$ and \bar{e} declension types. The first group can be divided into several declension types – masculine *o*, masculine *u*, and mixed. The mixed type also differs by gender – the C_m stem is found to be closer to i_m stem than to the C_f stem.

²⁰ *o* and *io* stem forms are sincretic in all cases.